

УДК 330.341:657(045)

Поліщук О.Т.,
к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ

Polishchuk O.T.,
cand.sc.(econ), assistant professor of department of accounting
Vinnitsa Trade and Economics Institute
Kiev National Trade and Economics University

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: THE ESSENCE AND FEATURES OF ACCOUNTING

Постановка проблеми. Сьогодні соціальна відповідальність стала частиною ділової культури та етики провідних світових компаній. В усьому світі як великі транснаціональні компанії, так і невеликі місцеві бізнес-підприємства переосмислюють своє функціонування та формулюють нові стратегії, що дозволили б їм краще реагувати на потреби споживачів, партнерів, суспільства та довкілля. Принципи соціальної відповідальності стають однією зі складових успішної стратегії, що зміцнює імідж і репутацію компанії, приваблює клієнтів та утримує найкращих працівників.

Наявність соціальної відповідальності забезпечує низку переваг на різних рівнях: державному, регіональному, корпоративному. Серед таких переваг можна виділити: збільшення прибутку, пришвидшення темпів росту; доступ до соціальних інвестицій, скорочення операційних витрат; зміцнення репутації та іміджу, підвищення ефективності діяльності й інвестиційної привабливості; відсутність конфліктів між працівниками та роботодавцями, підвищення якості роботи; зростання продуктивності та якості продукції; скорочення претензій з боку регулюючих органів; підвищення конкурентоспроможності; посилення позицій бренду компанії тощо.

В цілому, все це забезпечує сталий розвиток в економічних системах, підвищення соціальної стабільності та рівня життя. Разом з тим, виникає питання, в яких межах бізнес зацікавлений у виконанні соціальних зобов'язань, наскільки і у чому він готовий перейти до соціально-орієнтованої поведінки. Зазначене свідчить про актуальність проблеми становлення та реалізації соціальної відповідальності, а також особливостей її обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, що пов'язані з соціальною відповідальністю, а також особливостей її обліку присвячено праці низки вчених, серед яких: О.Г. Брінцева, Х. Боуен, В. Воробей, Д. Гібоні, Д. Грейсон, О.А. Грішнова, Н.О. Держак, О.О. Дробіленко, Л. Козин, А.М. Колот, Дж. Ленсен, Д.С. Львів, Д. Лажняк, М. Меліховський, С.В. Ничипоренко, Л. Престон, А.В. Решетников, С. Сімпсон, З. Хілтон та інші.

Відаючи належне вітчизняним та зарубіжним вченим в дослідженнях сутності та особливостей обліку корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), слід зазначити, що в українському суспільстві соціальна відповідальність не сприймається як необхідність. Відсутність єдиного підходу до тлумачення сутності соціальної відповідальності та її складових є однією з найсуттєвіших проблем, а також відсутність єдиної методики обліку КСВ обумовили актуальність обраного дослідження та визначили цільову направленість у вирішенні даної проблематики.

Постановка завдання. Головною метою дослідження є визначення місця та ролі соціальної відповідальності в підприємницькій діяльності України, обґрунтування її значення, перспектив розвитку, представлення для наукового обговорення методичних положень обліку витрат та зобов'язань підприємства, що пов'язані з корпоративною соціальною відповідальністю перед власниками, працівниками та територіальною громадою тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. В соціальному плані бізнес діяльність реалізується не лише за рахунок дотримання морально-етичних норм. Ідея соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) включає в себе також свідомий вплив на оточуюче середовище, а особливо на місцеве середовище.

Вивчаючи питання соціальної відповідальності корпорацій, необхідно зазначити про відсутність єдиного тлумачення даного поняття, а також його складових, що є однією з найсуттєвіших проблем, яка перешкоджає ефективній імплементації принципів СВБ у бізнес-практику підприємств, причому ця проблема стосується не лише України.

Розглядаючи сутність корпоративної соціальної відповідальності, необхідно зауважити про різні підходи до її тлумачення. В економічній літературі існує низка підходів, серед яких основними є:

економічний (компанія виступає інструментом для створення багатства, а вся його соціальна діяльність спрямована на досягнення економічного результату), політичний (компанія має здатність впливати на суспільство і, як наслідок, має використовувати цю здатність), соціальний (компанія зосереджує свою діяльність на визначенні соціальних потреб), етичний (в основі роботи компанії стоїть ідея етичного обов'язку бізнесу перед суспільством), результативний (компанія несе економічну, екологічну та соціальну відповідальність перед суспільством, тим самим забезпечуючи своє функціонування) та нормативний (підприємство несе моральну відповідальність не перед суспільством загалом, а лише перед зацікавленими сторонами) [1].

Разом з тим, корпоративна соціальна відповідальність пов'язана з виконанням етичних та культурних норм підприємства перед своїми працівниками. Тому вважаємо за потрібне виділити *культурний підхід*, згідно з яким корпоративна соціальна відповідальність виступає як культура ведення бізнесу, згідно якої взаємовідносини та взаємовплив бізнесу та суспільства вимагають від управління постійної координації та моніторингу, а її межі та критерії визначаються особливостями історичного, культурного, економічного розвитку конкретної території та іншими факторами зовнішнього оточення організації.

Аналізуючи генезис концепції корпоративної соціальної відповідальності, слід зазначити, що історично існує чимало понять, які висвітлюють проблеми відносин бізнесу та суспільства й асоціюються з поняттям КСВ [2; 6].

Науковці, практики та міжнародні бізнес-організації характеризують корпоративну соціальну відповідальність з різних точок зору, проте, для того щоб визначити, яке з них найбільшою мірою охоплює всі види прояву корпоративної соціальної відповідальності, нами було виділено та систематизовано основні ознаки, що характеризують КСВ і підтверджують достовірність трактування економічної сутності (табл. 1) [4].

Таблиця 1
Систематизація ознак, що характеризують поняття «корпоративна соціальна відповідальність»

№ з/п	Назва організації	Ознаки			
		Забезпечення соціального та економічного розвитку суспільства	Дотримання моральних цінностей	Збереження екології	Політика спрямована на досягнення комерційних цілей
1	Зелена книга Європейського Союзу	+			+
2	Всесвітня бізнес-рада зі сталого розвитку	+	+		+
3	Міжнародний форум лідерів бізнесу (IBLF)	+		+	+
4	Бізнес задля соціальної відповідальності (BSR)	+	+	+	+
5	Всесвітня ділова рада із сталого розвитку (WBCSD)	+			+
6	Організація економічної співпраці та розвитку	+			+
7	Всесвітній банк	+	+	+	+
8	Європейський Альянс корпоративної соціальної відповідальності	+		+	+
9	Форум соціально відповідального бізнесу (Україна)	+	+		
10	Російська асоціація менеджерів				+
11	Міжнародна організація праці				+

Джерело: авторська розробка

Виходячи з наведеної інформації, можемо стверджувати, що найбільш повно висвітлюється сутність корпоративної соціальної відповідальності із ознак, що наведені Всесвітнім банком та організацією Бізнес задля соціальної відповідальності. Разом з тим, розглянувши виділені ознаки, пропонується власний підхід до даного поняття. Так, *корпоративна соціальна відповідальність* - це сукупність принципів поведінки компанії, які базуються на досягненні максимального економічного розвитку бізнесу при забезпеченні соціальних, економічних, етичних та культурних потреб працівників, споживачів, партнерів, місцевих громад, навколишнього середовища та суспільства в цілому.

Отже, соціальна відповідальність підприємницької діяльності стосується багатьох сфер, серед яких: виробництво якісної продукції (послуг); охорона навколишнього середовища шляхом впровадження спеціальних програм щодо захисту довкілля; створення належних умов та оплати праці; інвестиції в розвиток людського капіталу; побудова стосунків із зацікавленими сторонами на

основі чесності, відкритості, а також впровадження етичних норм та цінностей. Сьогодні готовність підприємництва до проведення соціальної політики повинна зростати, оскільки вона дає можливість зміцнити конкурентні переваги на ринку, що стає особливо актуальним, враховуючи глобалізаційні процеси.

Не зважаючи на те, що корпоративна соціальна відповідальність стосується різних сфер господарської діяльності, проте для підприємств це є першочергові зобов'язання, що виникають за даним видом відповідальності та витрати по виконанню таких зобов'язань. Це породжує значні труднощі відображення зобов'язань і витрат по соціальній відповідальності в обліковому процесі на підприємствах (корпораціях).

Відповідно до цілей обліку забезпечення корпоративної соціальної відповідальності підприємства слід здійснювати за наступними об'єктами:

- майна підприємства та його структурних підрозділів з уточненням даних про рух активів соціальної інфраструктури підприємства;
- соціально-орієнтованих витрат підприємства і структурних підрозділів, а також ефективності цих витрат;
- розрахунків із кредиторами, особливо у розрізі соціально-орієнтованих проектів і програм;
- розрахунків із засновниками (учасниками) підприємства у частині повного виконання вимог дивідендної політики підприємства;
- розрахунків із працівниками в частині забезпечення їх соціального добробуту.

Крім цього, слід контролювати достовірність звітності підрозділів підприємства стосовно реалізації соціальних проектів, а також забезпечення соціально-побутових потреб працівників і членів їхніх сімей [7].

Загальноприйняті та визначені діючим законодавством витрати на забезпечення потреб працівників підприємства знаходять своє відображення згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» у складі собівартості продукції. Це і витрати на оплату праці, і витрати на охорону праці, техніку безпеки й охорону навколишнього природного середовища, і загальні корпоративні витрати, і винагороди за професійні послуги тощо.

Разом з тим, виходячи із сутності корпоративної соціальної відповідальності в частині соціальної, екологічної, етичної та культурної політики організації, витрати на її забезпечення доцільно відносити до групи адміністративних витрат, так як вони пов'язані з обслуговуванням та управлінням підприємства у всіх його аспектах.

З метою деталізації та розмежування адміністративних витрат в межах робочого плану рахунків необхідно розділити адміністративні витрати по субрахунках третього порядку, а саме: субрахунок 921 «Адміністративні витрати по управлінню підприємством» формує дані щодо витрат на загальні корпоративні витрати; витрати на службові відрядження й утримання апарату управління підприємством. На субрахунку 922 «Адміністративні витрати по обслуговуванню підприємства» формується інформація щодо витрат на службові відрядження й утримання загальногосподарського персоналу; витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання; винагороди за професійні послуги; витрати на зв'язок; амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання; витрати на врегулювання спорів у судових органах; податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі; плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків, а також витрати, пов'язані з купівлею-продажем валюти; інші витрати загальногосподарського призначення. А субрахунок 923 «Адміністративні витрати по соціальній відповідальності» відображатиме витрати по тих витратах, які виникають по соціальній відповідальності підприємства (корпорації).

Отож до складу адміністративних витрат по соціальній відповідальності необхідно включити наступний перелік витрат: премію на відпустку; фінансову підтримку у зв'язку з виходом на пенсію; премію на оздоровлення; додаткове пенсійне забезпечення; покращення побутових послуг; додаткова матеріальна допомога; витрати на комплексну екологічну допомогу та витрати на охорону навколишнього середовища і т.д.

Аналогічний перелік таких витрат по соціальній відповідальності підприємства (корпорації) перед працівниками необхідно внести до витрат на збут, витрат на виробництво та загальновиробничих витрат.

Серед найбільш поширених облікових операцій, що стосуються соціальної підтримки працівників є відрахування до соціальних фондів, а також доплати та компенсації соціального характеру. Серед відрахувань у соціальні фонди найчастіше здійснюються персоналізовані платежі на загальнообов'язкове соціальне страхування, індивідуальне медичне та страхування життя, страхування на випадок безробіття тощо.

Відносно не загальнообов'язкової соціальної підтримки працівників з боку підприємства (корпорації, організації), то зобов'язання по такому виду відповідальності повинно відображатись у складі зобов'язань перед працівниками. Відомо, що облік виплат працівникам ведеться на рахунку 66 «Розрахунки за виплатами працівникам», який включає в себе відповідні субрахунки.

Вважаємо за доцільне зобов'язання щодо корпоративної соціальної відповідальності, які є

зобов'язаннями підприємства перед працівником за необхідними виплатами, такими як премія на відпустку, фінансову підтримку у зв'язку з виходом на пенсію, премію на оздоровлення, додаткове пенсійне забезпечення і т.д. обліковувати в межах робочого плану рахунків підприємства на субрахунок 664 «Розрахунки за виплатами працівникам, пов'язані з КСВ».

Це ж стосується й інших зобов'язань по КСВ перед кредитором, учасниками тощо, облік яких доцільно вести на окремих субрахунках в межах робочого плану рахунків (673 «Розрахунки з учасниками, пов'язані з КСВ» та 686 «Розрахунки з кредиторами, пов'язані з КСВ»).

Достовірна та чітка методика обліку корпоративної соціальної відповідальності забезпечує інформацією для ефективної політики управління в частині соціальної відповідальності підприємства, яка займає вагомe місце в системі управління підприємством в цілому, так як сучасний бізнес базується не тільки на принципах прибутковості, економічності, ефективності й ін., а й на морально-етичних та культурних принципах, які передбачають участь підприємства в соціальному житті країни, довкілля, громадськості, споживачів, працівників тощо.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином, з проведеного дослідження можна зробити висновок, що основною проблемою розвитку КСВ в Україні є не достатня обізнаність підприємств (корпорацій, організацій) в питаннях соціальної відповідальності та відповідному обліковому відображенні таких операцій. Тому в процесі дослідження запропоновано доповнити підходи для більш повного розуміння сутності соціальної відповідальності як культури ведення бізнесу, згідно якої має бути постійний зв'язок та тісні взаємовідносини і взаємовплив між бізнесом та суспільством. Врахувавши завдання та підходи в дослідженнях соціальної відповідальності, було здійснено спробу у власному трактуванні даного поняття задля повного розуміння управління соціальною політикою та соціальною відповідальністю підприємства. З метою належного обліково-інформаційного забезпечення таких операцій надано пропозиції щодо відображення зобов'язань та витрат по КСВ в системі бухгалтерських рахунків.

Крім того, актуальність даної тематики надала можливість виділити подальші напрями дослідження в частині використання методів бухгалтерського обліку та дотримання всіх етапів формування даних про корпоративну соціальну відповідальність для користувачів з метою прийняття ефективних управлінських рішень, націлених на зміцнення іміджу та підвищення репутації компанії.

Література

1. Белявська К.С. Соціальна відповідальність бізнесу: еволюція поглядів на проблему / К.С. Белявська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 1. – С. 228–234.
2. Волосковець Н.Ю. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств як основа інноваційного розвитку сучасної економіки [Електронний ресурс] / Н.Ю. Волосковець // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/689042/>
3. Горяна Н.І. Становлення і розвиток корпоративної соціальної відповідальності [Електронний ресурс] / Н.І. Горяна. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2012_11_1/Gorjana.pdf
4. Денис О.Б. Сфери прояву корпоративної соціальної відповідальності бізнесу: зарубіжний досвід і вітчизняна практика / О.Б. Денис // Теоретичні засади та макроекономічні аспекти фінансово-економічних систем. – 2010. – № 8. – С. 36–38.
5. Кукоба В.П. Корпоративна соціальна відповідальність підприємства: аспекти сучасного обліку та аудиту витрат [Електронний ресурс] / В.П. Кукоба // Ефективна економіка. Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. – 2012. – № 8. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1312>
6. Кюрчевський М.А. Особливості сучасного етапу розвитку корпоративної соціальної відповідальності на підприємствах України [Електронний ресурс] / М.А. Кюрчевський. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2012_4/73.pdf
7. Машика Ю.В. Корпоративно-соціальна відповідальність – складова стратегії розвитку українських компаній [Електронний ресурс] / Ю.В. Машика, О.В. Колчар. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vapsv/2012_1/St_15.pdf
8. Мельник С. Соціальна відповідальність бізнесу як складова соціальної політики України / С. Мельник // Економіка та держава. – № 5. – 2008. – С. 71–73.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» [Електронний ресурс] / затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318 із зм. і доповн. – Режим доступу : <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO16.aspx>.

Referenses

1. Beliavska K.S. (2011), "Corporate Social Responsibility: Evolution of the problem", Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, no. 1, pp. 228–234.
2. Voloskovets, N.Iu. (2010), "Corporate social responsibility of enterprises as the foundation of modern innovation economy", *Naukovi pratsi KNTU. Ekonomichni nauky*, no. 17, available at: <http://twirpx.com/file/689042/>
3. Horiana, N.I. (2012), "The formation and development of corporate social responsibility", available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2012_11_1/Gorjana.pdf
4. Denys, O.B. (2010), "The areas of manifestation of corporate social responsibility: international experience and domestic practice", *Teoretychni zasady ta makroekonomichni aspekty finansovo-ekonomichnykh system*, no. 8, pp.

36–38.

5. Kukoba, V.P. (2012), "Corporate Social Responsibility of the enterprise: Aspects of Modern Accounting and Auditing costs", *Efektivna ekonomika*, Dnipropetrovskiy derzhavnyi ahrarno-ekonomichnyi universytet, no. 8, available at: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1312>

6. Kiurchevskiy, M.A. (2012), "Features of contemporary development of corporate social responsibility in the Ukraine", available at: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2012_4/73.pdf

7. Mashyk, Iu.V. and Kolchar, O.V. (2012), "Corporate-Social Responsibility - part of the strategy of Ukrainian companies", available at: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vapsv/2012_1/St_15.pdf

8. Melnyk, S. (2008), "Corporate Social Responsibility as a part of Social Policy of Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, no. 5, pp. 71–73.

9. Regulation (Standard) 16 "Expenses", zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31.12.1999 r. № 318 iz zm. i dopovn, available at: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO16.aspx>.